

Republic and allocated their main directions, it is given a general idea about changes in teachers' professional activity of Czech Republic and it is enumerated core competencies of teacher according to professional standards, and it is determined, than an important role plays vocational and communicative competence, analysis of reforming of higher pedagogical education process is conducted it is defined, that positions represented in the Charter of rights and freedoms completely regulated the branch of education, observed willingness of government of Czech Republic significantly reduce the degree of differences existing in training programs for teacher to bring them into conformity with professional standards and to use it as a basis for building of a high-quality pedagogical education. The National Program («White Paper») development of Czech education highly evaluated teachers, estimated as a key factor in the development of school, which in its turn provides the necessary changes into the concept of teacher's profession, their professional roles and competencies.

Key words: higher educational system of Czech Republic, valuable orientations of European society, teachers' competence of foreign languages, educational reform, program-declaration, competence, reform of the educational system, professional training.

Рецензент: Голобородько Є.П.

УДК 378.4 : 34 (477)

Бовдир О.С.*

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Стаття розкриває актуальні підходи до підвищення культурного рівня фахівців-юристів. У ній окреслено необхідність розвитку комунікативної культури майбутніх юристів як основи професіоналізму, зроблено акцент на важливості формування професійно-моральних якостей.

На основі аналізу наукових праць розглянуто професійну діяльність юриста та показано вплив комунікативної культури на успішність професійної діяльності. Виділено основні ознаки юридичних професій. Обґрунтовано важливість розвитку спеціальних рис юриста, які характеризують внутрішню структуру його комунікативності.

Професійний розвиток відображає володіння знаннями, уміннями й навичками, а також певні особистісні якості, необхідні працівнику для успішної праці.

Ключові слова: професійний розвиток, професійно-моральні якості, спеціальні професійні якості, структура комунікативної культури юриста, культура поведінки студента-юриста.

Розставлені суспільством пріоритети значною мірою зумовлюють і важливість вирішення проблеми формування комунікативної культури студентів юридичних спеціальностей, без якої неможлива їхня свідома участь у професійній діяльності. Тому сьогодні, за умов становлення демократії в нашій державі, важливим є підвищення ефективності та вдосконалення професійної підготовки юристів шляхом формування в них комунікативної культури як однієї зі складових високоякісної юридичної діяльності.

Розвиток сучасного громадянського суспільства в Україні спонукає систему освіти до вдосконалення підходів у професійній підготовці молоді. Ці підходи мають бути спрямовані на підвищення культурного рівня фахівців, які повинні мати стійкі моральні переконання, уміння творчо освоювати навколишню дійсність за встановленими соціальними нормами, зокрема гуманізму й духовності.

Важливий етап у розвитку комунікативної культури передбачає формування в кожного фахівця певних якостей і стратегій поведінки, які сприятимуть досягненню цілей у спілкуванні з іншими людьми: скласти позитивне враження про себе,

* © Бовдир О.С.*

продуктивно спілкуватися, орієнтуватися на успіх у професійній діяльності, прагнути до самореалізації в суспільних відносинах, адаптуватися до нових стосунків у колективі.

Теорією і практикою сучасної педагогіки накопичено значний досвід із розвитку комунікативних якостей юриста. Зазначеній проблемі присвячено наукові праці Н. Волкової, А. Годлевської, Д. Годлевської, Л. Паламар, В. Полторацької, В. Романової, Т. Шепеленко. Дослідження в галузі професійного розвитку майбутніх юристів сприяли актуалізації зазначеної проблеми в напрямку сформованості комунікативної культури особистості.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури розглянути професійну діяльність юриста, обґрунтувати важливість розвитку комунікативної культури юриста як основи їхньої професійної діяльності.

Комунікативна культура як складова культури поведінки є важливою моральною рисою індивіда: людина з дитинства повинна привчатися поводити себе так, щоб з нею було зручно і приємно спілкуватися і в родині, і в діловій обстановці, в тому чи іншому громадському місці [1]. Важливим проявом рівня культури особистості є її вміння спілкуватися з колегами, друзями, знайомими і незнайомими людьми в різноманітних ситуаціях.

У контексті соціального життя культура поведінки, за визначенням С. Гончаренка [1], розкривається як вміння знаходити правильний тон у спілкуванні з оточуючими, дотримання таким чином основних вимог і правил людського співжиття.

Культуру поведінки студента-юриста ми розуміємо як складне та інтегроване особистісне утворення, що забезпечує готовність майбутнього фахівця до ефективного виконання своїх обов'язків у суспільстві та сприяє дотриманню основних вимог і правил професійної етики, вміння знаходити правильний тон у спілкуванні з громадянами та колегами.

Сучасний працівник юридичної сфери для якісного виконання своїх обов'язків має володіти низкою особистісних і професійних якостей. Зокрема професійно-моральними необхідними якостями, які визначають здатність юриста до роботи, є комплекс особистісно значущих рис характеру, що відповідають посадовим вимогам: уміння встановлювати контакти з людьми, спілкуватися з представниками різних верств населення, мужність, стриманість, чесність, добросовісність, сумлінність, ввічливість, рівноваженість, доброзичливість, принциповість, витримка.

Під час роботи з людьми юристи встановлюють професійні контакти за допомогою комунікативних якостей з урахуванням різноманітності людських характерів та змін у їхніх настроях. Тому спеціалісти як професійно важливі виділяють такі комунікативні якості правоохоронців: культура мовлення, багатий словниковий запас, спрямованість на спілкування, інтерес до співрозмовника, терплячість, тактовність.

Діяльність працівників юридичної професії здійснюється здебільшого у складних морально-психологічних умовах, на негативному емоційному фоні, у конфліктному середовищі. За умов присутності в роботі юристів моральної відповідальності за її результати необхідними для них є такі професійні якості, як відповідальність, порядність, чесність, дисциплінованість. Колективна робота та наявність чисельних ділових контактів передбачають прояв у працівників комунікативних здібностей та розвиненого мовлення.

Серед загальних ознак юридичних професій можна виділити:

- 1) суспільний і державний характер юридичної праці, що полягає у служінні громадянському суспільству і правовій державі;
- 2) асоціальний характер предмета юридичної праці, адже юрист має справу, як правило, із соціальними аномаліями, відхиленнями від суспільних норм;
- 3) домінування професійного обов'язку у прийнятті рішень і відповідальності;
- 4) управлінський характер частини професійних робіт, коли юрист (прокурор або суддя) має визначені владні повноваження, що містять у собі управлінські основи;

5) творчий характер, що виявляється в постійному пошуку істини, у нешаблонності рішень і нестандартному підході до розв'язання нових завдань;

6) комунікативний характер праці, коли юристові доводиться переважно частину робочого часу спілкуватись з клієнтами, співробітниками та іншими сторонами юридичної справи, а також установлювати численні контакти у ході вирішення юридичної справи;

7) жорстка обмеженість професійної діяльності рамками закону, тобто юристові повсякчас доводиться подумки зіставляти свої дії з нормами чинного законодавства.

У результаті дослідження В.Бесчасний дійшов висновку, що комунікативна культура має значний вплив на професійну діяльність працівників юридичної сфери, адже юрист у процесі виконання своїх професійних обов'язків вирішує низку складних завдань, пов'язаних із виявом моральних сил, поваги до колег та клієнтів, особистої культури [2].

Спеціальні професійні якості відображають володіння спеціальними знаннями, уміннями й навичками, а також певні особистісні якості, необхідні працівнику для успішної праці. До тенденцій, які характеризують взаємовідносини між керівниками, працівниками, фахівцями юридичної сфери, дослідники відносять бажання і здібності виступати як у службовий, так і позаслужбовий час від імені держави і суспільства; створення здорового морально-психологічного клімату в колективі, запобігання конфліктам між працівниками. Упровадження таких тенденцій у професійній праці правоохоронців неможливе без належного рівня комунікативної культури.

Автори (Н. Волкова, А. Годлевська, Д. Годлевська, Л. Паламар, В. Полторацька, В. Романова, Т. Шепеленко та ін.) вважають, що комунікативна культура передбачає наявність у кожного фахівця певних якостей і стратегій поведінки, які сприяють досягненню цілей у спілкуванні з іншими людьми: скласти позитивне враження про себе, продуктивно спілкуватися, орієнтуватися на успіх у професійній діяльності, прагнути до самореалізації в суспільних відносинах, адаптуватися до нових стосунків у колективі.

Спеціальні якості юриста характеризують внутрішню структуру його комунікативності. Серед них виокремлюють пізнавальні (дають змогу особистості сприймати, розуміти і вивчати навколишній світ, реалізовувати інтерес до пізнання, прагнення розвивати пізнавальний дар до співчуття, ідентифікації з іншими людьми), експресивні (надають виразності особистості, завдяки чому вона стає зрозумілою іншим людям, допомагають утримувати увагу до себе, забезпечують емоційну виразність), управлінські (забезпечують вплив на інших людей, самоконтроль тощо).

Ці якості є складовою комунікативної культури майбутнього юриста, тому виникла необхідність коротко зупинитися на її структурі.

Перелічені риси є складовою частиною комунікативної культури особистості майбутнього юриста, тому виникла необхідність детально зупинитися на її структурі.

Структуру комунікативної культури (з лат. *struktura* – «побудова, розміщення, порядок, організація») можна визначити як будову і внутрішню форму організації системи цінностей, як єдність стійких, закономірних взаємозв'язків між її елементами, що забезпечують цілісність і тотожність суб'єкта самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах [3, с. 657].

Це положення підтверджується роботами Е. Берга [4], І. Кона [5], В. Ядова [6], в яких особистість розглядається як суб'єкт соціальних відносин.

Соціально відповідальний вибір способів поведінки, методів діяльності особистості спрямовується в реальну практику майбутнього фахівця, а сукупність дій соціальних суб'єктів – джерело перетворення умов їх життя.

З огляду на професійні якості нині від майбутнього юриста вимагається бути справедливим і гуманним, шанувати моральні цінності, бути спроможним до співпереживання і милосердя, відповідати за долі людей, шанувати чужу думку, у випадку глибокої переконаності в правоті вміти відстоювати власну думку, виявляти

твердість і незалежність у відстоюванні своїх суджень, не боятися сміливих ідей, бути спроможним поставити себе на місце іншої людини (клієнта) й оцінити ситуацію з цієї позиції, мати громадянську зрілість, бути психологічно стійким, виявляти твердість моральних і ідейних переконань, культивувати в колективі плюралізм думок, дискусію, ініціативу, мати почуття обов'язку і відповідальності за доручену справу, вміння створити команду однодумців, бути зібраним і врівноваженим, спроможним концентрувати і швидко переключати свою увагу.

Цей перелік свідчить, на нашу думку, про значну роль комунікативної культури у формуванні наведених професійно важливих якостей юристів.

Отже, комунікативна культура юриста – це оволодіння ним необхідними для професійної діяльності особистісними якостями (які наведено раніше), урахування при цьому професійно-трудова діяльність з чітко визначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, умінь і навичок, необхідного рівня професійно-правового мислення і діяльності, а також адекватного спілкування із застосуванням методів виховання.

Наукове осмислення комунікативної культури як складової особистості юриста має важливе значення для його діяльності.

Комунікативна культура сучасного спеціаліста юридичного профілю відіграє провідну роль у його професійній діяльності. Для юриста важливо володіти особистісними якостями, які були б дієвими та водночас пов'язаними з комунікативною культурою професіонала в умовах юридичної практики.

Комунікативні якості, компенсовані за рахунок індивідуального стилю професійної діяльності, є підставою для вибору конкретної спеціалізації у подальшій професійній діяльності правоохоронця. Професійно важливі комунікативні характеристики особистості спеціаліста, які можна розвивати і формувати шляхом навчання і тренінгів, необхідно враховувати науково-педагогічному складу при розробці спеціальних курсів та практикумів із соціально-гуманітарних дисциплін з обов'язковим включенням їх у систему первинної професійної підготовки правознавців.

Перспективою подальшого дослідження може стати висвітлення культури поведінки студента-юриста, розкриття складових комунікативної культури особистості.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : довідкове видання / Семен Устинович Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Бесчасний В. М. Робота з персоналом органів внутрішніх справ: науково-практичний посібник / В. М. Бесчасний. – Донецьк : ДЮІ, 2005. – 296 с.
3. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
4. Берг Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих отношений / Э. Берг ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1988. – 130 с.
5. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 224 с.
6. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998. – 596 с.

Бовдырь Е.С.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ КАК ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛИЗМА

Статья раскрывает актуальные подходы к повышению культурного уровня специалистов-юристов, которые должны обладать стойкими моральными убеждениями, уметь творчески оценивать действительность согласно установленным социальным нормам. Подчеркнута необходимость развития коммуникативной культуры будущих юристов, поставлен акцент на важности формирования профессионально-моральных качеств.

На основе анализа научных достижений рассмотрена профессиональная деятельность юриста и показано влияние коммуникативной культуры на успешность профессиональной деятельности. Высветлены основные стороны юридических профессий.

Профессиональное развитие отображает возможность владеть знаниями, умениями и навыками, а также личностными качествами, которые необходимы юристу для успешной работы.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессионально-нравственные качества, специальные профессиональные качества, структура коммуникативной культуры юриста, культура поведения студента-юриста.

Bovdir O.S

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE CULTURE OF FUTURE LAWYERS AS BASE FOR PROFESSIONALISM THEIR

The article exposes actual approaches to raise cultural level of specialists-lawyers, that must possess firm moral principles, the ability to explore environment in a creative way according to the established social norms in particular humanism and spirituality.

It outlines the necessity of communication culture, development that would be built for lawyers as the basis for professionalism, it points up the importance of professional and moral qualities during formation. On the basis of scientific works it is analysed lawyer's professional activity that is reviewed and effected on communication culture, on success of professional activity.

The dominants of legal professions are emphasized. Importance of special lawyer's features in his development is proved.

Definitions of concepts «communication culture» as a core of behavioral philosophy together with its functional characteristic as an integral dynamic personality formation that provides adaptation and personal fulfilment of professional lawyer in modern society and «communication cultural pattern» as an underlying form of organization the value system are done. Professional growth reflects knowledge, skills and certain personal qualities necessary an icial to do his (her) ccessfully.

The notion of «communication standards» is represented and analysed in the article. It is interpreted as a core of cultural behavior in conjunction with its performance specifications as an integral personal formation that provides adaptation and personal fulfilment of legal profession in contemporary society.

Key words: professional development, professional and moral qualities, special professional qualities, structure of communication culture of a lawye, behavioral culture of student-lawyer.

УДК 37.018.262

Ворник М.М.*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У КОНТЕКСТІ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

У статті окреслено основні вимоги щодо професійної компетентності майбутнього педагога, виділено проблеми підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ. Схарактеризовано сутність особистісно орієнтованого, аксіологічного, системного та компетентнісного підходів, обґрунтовано впровадження цих підходів у процес підготовки педагогічних кадрів. Визначено, що за аксіологічним підходом особистість розглядається як найвища цінність суспільства; система цінностей є основою культури особистості, яка зумовлює її вчинки, формує потреби, впливає на інтереси; за особистісно орієнтованим підходом визнано принципову рівноцінність та рівноправність дорослого і дитини; за компетентнісним підходом виділено компетентнісно орієнтована освіту, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, підхід, особистісно орієнтований підхід, аксіологічний підхід, системний підхід, компетентнісний підхід.

* © Ворник М.М.*